

Introductie:

De Wegwijzer zal gaan over juridische vragen rond het digitaal beschikbaar stellen van Cultureel Erfgoed. De bijeenkomst en het vragenformulier zijn bedoeld als inventarisatie van de praktijkvragen en -problemen en om te zien welke modellen/contracten er in de praktijk gehanteerd worden binnen erfgoedinstellingen. Want naast een inventarisatie van de vragen willen we ook gebruik maken van de kennis die er reeds binnen verschillende organisaties is.

We sluiten geen materiaalsoorten uit, dus vragen rond 'geluid' kunnen ook meegenomen worden. In een latere fase zouden we wel accenten kunnen gaan leggen.

Presentatie 1, Annemarie Beunen:

Annemarie is kunsthistorica en juriste. Ze heeft stage gelopen bij museum Boijmans van Beuningen en was redacteur van de *Museumrechtwijzer*. Ze werkt bij de Universiteit Leiden en haar e-mailadres is: a.c.beunen@law.leidenuniv.nl

Annemarie licht toe dat het project in deze startfase nog geen pasklare antwoorden kan bieden op de vragen die voor de bijeenkomst zijn gesteld. Ze constateert wel dat veel vragen die vooraf zijn ingestuurd over auteursrecht en exploitatie gaan. In haar presentatie gaat Annemarie ook in op databankrecht.

Bij de powerpoint-presentatie:

Bij slide 2: met een oorspronkelijk werk wordt alles bedoeld dat een persoonlijk stempel van de maker draagt. De feitelijke maker van een werk heeft het auteursrecht, behalve als de maker in loondienst is. Dan heeft de werkgever het auteursrecht.

Auteursrecht is een exclusief recht van de maker en je moet in principe toestemming van de maker vragen om gebruik te mogen maken van zijn werk.

Je kunt die toestemming op verschillende manieren krijgen:

- 1) Door middel van een licentie. De maker geeft je dan eenmalig toestemming voor een bepaald soort gebruik van zijn werk. Hij behoudt het auteursrecht op zijn werk en kan licenties geven aan wie hij wil. Het afhandelen van licentieverzoeken gebeurt vaak namens de makers door collectieve beheersorganisaties, bv de Stichting Beeldrecht of Buma/Stemra.
- 2) Door middel van overdracht. Via een schriftelijk contract kan de maker het auteursrecht op zijn werk aan je overdragen. Dan ben je zelf de auteursrechthebbende daarop geworden. (De maker zal eerder bereid zijn tot een licentie dan tot overdracht).

Bij slide 4: Bij foto's kan een opeenstapeling van auteursrechten mogelijk zijn, bv als zowel op het afgebeelde werk als op de foto daarvan auteursrecht rust. Over de vraag of er wel of geen auteursrecht op foto's (en digitale reproducties) van archief- of museumobjecten bestaat in Nederland nog geen rechtspraak, maar in de VS en Engeland wel. Daar wordt een onderscheid gemaakt tussen foto's van twee- en van driedimensionale objecten. Bij driedimensionale objecten heeft de fotograaf vaker auteursrecht op zijn foto: door keuzes van standpunt en belichting geldt de foto van zo'n object als oorspronkelijk werk.

Bij slide 9: Databankrecht biedt bescherming tegen verveelvoudiging van substantiële delen van je databank, mits je substantiële investeringen in de productie van de databank gedaan hebt. De term 'substantieel' is in deze wet elementair, maar niet nader gedefinieerd, waardoor het telkens aan de rechter is om te oordelen of er databankrecht op een databank rust en of dit recht geschonden is.

Discussie:

Annemarie stelt de zaal de vraag of instellingen veel problemen hebben met onvindbare rechthebbenden. Dit blijkt inderdaad het geval. Een aantal instellingen wijst door naar de Stichting Foto Anoniem. Dit is een stichting die probeert rechthebbenden van foto's te achterhalen. Als gebruiker kun je aan de stichting een vrijwaringsbedrag betalen, waarmee zij (achteraf) rechthebbenden een licentievergoeding kan betalen als die alsnog worden opgespoord of zij zich alsnog melden. De ervaring leert echter dat deze stichting ook vaak niet de rechthebbenden kan achterhalen.

Verder wordt door deelnemers het volgende naar voren gebracht:

- Uit ervaring blijkt dat minder bekende fotografen soms erg op hun strepen gaan staan als het gaat om hun auteursrecht en achteraf vaak met (hoge) claims komen. Om te weten wie rechthebbende van welke foto is, had het Fotomuseum graag samen met andere instellingen een lijst of databank van rechthebbende fotografen willen maken. Dit initiatief is helaas nooit van de grond gekomen.
- Veel archieven nemen het risico van publicatie zonder voorafgaande toestemming wel, omdat ze bij veel foto's geen enkel aanknopingspunt hebben. Ze zetten de foto dan op hun website met een melding erbij dat ze hun best hebben gedaan de rechthebbende te vinden.
- Wel zou je toch enige moeite moet hebben gedaan om naar de rechthebbenden te zoeken. Er wordt aangegeven behoefte te zijn aan handvatten om te weten welke stappen je minimaal moet hebben genomen om de rechthebbende te achterhalen.
- Vanuit één van de archiefinstellingen wordt aangegeven dat zij een databank met 75.000 foto's beheren en dat inspanningen om rechthebbenden te traceren niet op te brengen zijn. Bovendien is het financieel niet op te brengen om vrijwaringen bij de Stichting Foto Anoniem te regelen.
Strikt juridisch gezien mag men auteursrechtelijk beschermde werken echter niet online zetten zonder voorafgaande toestemming van de rechthebbenden. Het lijkt praktisch om een risicoanalyse te maken: hoe groot is de kans op problemen?
- De vraag is of foto's van gebouwen en locaties niet als foto's van tweedimensionale objecten opgevat kunnen worden, zodat er geen auteursrecht op de foto zelf zit (omdat het geen origineel werk is). Helaas heeft de rechter in Nederland nog geen uitspraak over een dergelijke vraag gedaan.
- Hoe zit het eigenlijk met het digitaliseren van buitenlands materiaal?
- Vraag: waarom willen we eigenlijk al die foto's op internet zetten? Geantwoord wordt dat onze eigen overheid, zo valt in beleidsstukken als 'Meer dan de Som' te lezen, inderdaad inzet op digitalisering en op internet ontsluiten van erfgoedcollecties.
- Hoe zit het met gebruiksvergoedingen op materiaal dat auteursrechtvrij is? Instellingen kunnen op basis van het feit dat zij als beheerder of eigenaar de enige bron zijn van dit materiaal (mits het om unica gaat), gebruiksvoorwaarden voor dergelijk materiaal overeenkomen met gebruikers.
- De maker van een werk heeft naast het 'gewone' auteursrecht (dat bescherming biedt tegen vervalsing en openbaarmaking) ook persoonlijkheidsrechten. Die houden onder andere in dat de naam van de vervaardiger vermeld dient te worden en dat het werk niet gewijzigd of verminkt mag worden. Deze rechten zijn eigen aan de maker en kunnen door hem niet worden overgedragen, zelfs niet als je (bv bij freelancers) overdracht van het 'gewone' auteursrecht bedongen hebt. Ook voor digitale afbeeldingen van werken (denk aan 'thumbnails' en uitsneden van werken) gelden de persoonlijkheidsrechten van de maker. Bij de Stichting Beeldrecht hebben de aangesloten rechthebbenden soms vastgelegd wat zij op dit punt toestaan.
- Als overdracht van auteursrecht heeft plaatsgevonden dan heeft de nieuwe rechthebbende dit auteursrecht tot 70 jaar na het overlijden van de maker: de datum van overdracht van het auteursrecht doet voor de duur ervan niet ter zake.
- Hoe zit het met het digitaliseren van kranten? Het is toch ondoenlijk om bij ieder artikel de rechthebbende te achterhalen? Vanuit de zaal wordt gemeld dat archieven meestal alleen zeer oude tijdschriften digitaliseren om problemen met auteursrechten te vermijden. Het NIOD heeft al eens onderzoek gedaan naar digitalisering van haar knipselmappen, maar liep tegen dit probleem aan. Er wordt ook gerefereerd aan de rechterlijke uitspraken over digitale knipselkranten. Zelfs als het alleen voor intern gebruik bedoeld is, mogen die niet zonder

voorafgaande toestemming van de rechthebbenden worden openbaar gemaakt. Het recht op (digitale) knipselkranten is veelal voorbehouden aan uitgeverijen. Annemarie meldt dat een lobby bij de overheid voor een wetswijziging nodig is, wil men zonder voorafgaande toestemming en betaling van licenties recente kranten kunnen digitaliseren met het doel om ze openbaar te maken.

Presentatie 2, Tjeerd Schiphof:

Tjeerd is voor dit project verbonden aan de Universiteit Leiden en is daarnaast werkzaam bij de Universiteit van Rotterdam, waar hij zich bezig houdt met kunst, cultuur en recht. Zijn e-mail is: t.a.schiphof@law.leidenuniv.nl

Bij de powerpoint-presentatie:

Bij slide 3: de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) gaat over de verwerking van persoonsgegevens. Verzamelen van gegevens geldt óók als verwerken. Vanuit één van de archiefinstellingen wordt gemeld dat zij gezinskaarten tot 1939 online zetten. Betrokkenen kunnen dus nog in leven zijn. Zij beschouwen godsdienst e.d. als privacygevoelige informatie en dat tonen zij dus niet.

Bij slide 4: Archieven hoeven de persoonsgegevens die ze verwerken niet aan te melden bij het College Bescherming Persoonsgegevens (CBP): archieven zijn vrijgesteld voor zover het verwerken van persoonsgegevens inherent is aan hun wettelijke taak. Musea moeten wel aanmelden wat ze doen. In theorie zou je een boete kunnen krijgen als je dit niet doet.

De vraag hoe het zit met het verwerken van gegevens van overleden mensen blijft hangen. In de archieven gaat het gerucht of is er een brancheafpraak dat er een termijn van 110 jaar voor bescherming van persoonsgegevens geldt. Wellicht is hier verwarring met andere termijnen, bijvoorbeeld de verschillende termijnen die gelden voor het overbrengen van archieven.

Het Centraal Bureau voor Genealogie verzamelt familieadvertenties uit kranten. Als personen bezwaar maken dan worden de gegevens (achteraf) afgeschermd.

Het Gemeentearchief Leiden neemt in haar inventarissen (juist) geen namen op.

Bij slide 6, 7 en 8: Het eerste portret is een staatsieportret van een burgemeester die later bezwaar tegen openbaarmaking van dit portret maakte en het tweede is een (stiekem gemaakte) foto van Ferdie E. Over beide portretten is geprocedeerd.

Het verschil tussen portretten in opdracht of niet in opdracht zit in de vraag of toestemming nodig is voor publicatie. Bij portretten in opdracht is toestemming nodig van de geportretteerde, en tot tien jaar na diens dood van de nabestaanden. Bij portretten-niet-in-opdracht is geen toestemming nodig voor publicatie, maar geportretteerden kunnen bezwaar maken als zij 'een redelijk belang' hebben. Dit kan bijvoorbeeld een privacybelang zijn. Wie normaliter geld kan vragen voor publicatie van zijn of haar portret (fotomodellen, voetballers) heeft ook een 'redelijk belang'. Dus als zij ongevraagd geportretteerd worden, kunnen zij op grond van inkomstenderving bezwaar maken tegen publicatie. De kring van nabestaanden die het recht uit kunnen oefenen is overigens zeer beperkt.

Het Nederlands Fotomuseum heeft tweemaal een rechtszaak gehad in verband met portretrecht. Het museum heeft beide zaken gewonnen.

Bij slide 9: Andere materiaalsoorten die instellingen in beheer hebben, zijn bijvoorbeeld dagboeken, geluidsbanden, liedjes en gebitjes(!).

Gevraagd wordt wat je in je inventarisbeschrijvingen zet, bijvoorbeeld als het om een archief van de Raad voor de kinderbescherming gaat? Veel archieven laten gebruikers contracten tekenen waarin ze akkoord gaan met het beschermen van persoonsgegevens. Als er dan conflicten ontstaan kan het archief aansprakelijkheid afwijzen.

Bij slide 11 en 12: Bij de verkrijging van nieuw materiaal zou je toestemming voor digitaliseren in een contract kunnen regelen. Je kunt ook met de betrokken partij onderhandelen over het veranderen van de contractvoorwaarden. Bij legaten is de schenker al overleden, maar als iemand bij leven te kennen geeft iets aan jouw instelling te willen schenken dan zou je bij leven afspraken kunnen maken. Zowel bij contracten als bij legaten is het mogelijk om de voorwaarden door de rechter te laten wijzigen.

Afsluiting:

Vanuit de zaal wordt gevraagd of de wegwijzer een checklist zal bevatten van zaken waar je rekening mee moet houden. Hier zal inderdaad naar worden gestreefd.

Ma Oeh Pe laat weten dat er na deze bijeenkomst nog een aantal bezoeken aan instellingen gebracht zullen worden om hun praktijkervaringen te leren kennen. De Wegwijzer zal eind dit jaar klaar zijn. Zodra meer bekend is zal dat (natuurlijk) aan alle aanwezigen gemeld worden.